

Valkendaal

Op polder de Nes, welke nu geheel verdwenen is vanwege de Put, stonden in vroegere tijden 2 grote boerderijen en enkele kleine arbeidershuisjes. Eén boerderij is al eerder beschreven, dat was Reijerstein. De andere heette Valkendaal. Deze lag aan de Lekdijk, vlakbij de Hoevenweg. Er staat nu nog een boerderij maar deze is sinds de aanleg van de Put in de jaren '70 slechts in gebruik als woonhuis. De dam naar de boerderij is nu de ingang van de Put, ofwel recreatiecentrum Everstein.

Als je nu de waterplas ziet kan je je niet voorstellen dat dit eens zeer goede landbouwgrond was en bij de oudste ontginningen hoorde van ons dorp. Achter Valkendaal hoorde een flink stuk land wat langs de Hoevenweg lag. Als je op oude kaarten kijkt ziet je dat deze akkers een aparte vorm hebben vergeleken met het land eromheen. Dit waren zogenaamde "Kromakkers". Ze hebben de vorm van een S welke veroorzaakt werd door het gebruik van een karploeg. Dit was een zware ploeg met 4 ossen of paarden ervoor. Zo'n span kom moeilijk keren op een smalle akker. Vandaar dat men lange akkers had tot wel 300 meter, waarbij men halverwege al begonnen met de draai. Het vermoeden is dat deze kromakkers al dateren van voor 1300.

(op de kaart zie je bij de pijl boerderij Valkendaal, links ervan, dus achter de boerderij liggen de kromakkers)

Waar de naam Valkendaal vandaan komt is mij niet bekend. Het werd ook niet consequent gebruikt in de archieven. In 1445 werd er al ene Peter van Valckendael genoemd bij aankoop van land in een andere polder, namelijk Gouwenes. Ook werd er zo'n 100 jaar later een Katharina van Valckendael genoemd als belender van land, ook op Gouwenes. Of deze personen hier ook woonden heb ik nog niet kunnen vinden.

Op het Oudschildregister staan 2 nummers, 118 en 176, welke bij elkaar horen. In 1539 echter nog niet. Nr.118 is eigendom van de Domproost te Utrecht en is groot 10 morgen (iets minder dan 10 ha.) De grootte van het land werd zo aangeduid omdat 1 morgen land in ca. 1 morgen (ochtend) kon worden omgeploegd. Het andere stuk was 2 morgen groot en was van Frans Pauwels. In 1599 waren beide stukken van de weduwe van Gerrit van Woudenberg. Pas vanaf 1645 komen we iets meer te weten. Het is dan eigendom van de weduwe van Thomas van der Well en wordt verkocht aan Willem Francois van Camonts. Het wordt omschreven als een hofstede met huis, berg en schuur met 12

morgen land, met nog 4 morgen uiterwaard. De adellijke familie Camonts zijn we al meer tegengekomen! Ze hadden veel land op Hagestein, waaronder hofstad Nijenstein en nu dus ook Valkendaal. Ze woonden uiteraard niet zelf in deze boerderijen, maar hadden er pachters zitten. In 1645 wordt Jan Meessen, ofwel Jan Cornelisse den Dunnen, genoemd als huurder. Er is een lijst uit 1624, waarop alle huislieden werden gemeld met een wapen. Er werden groepen van 9 á 10 personen gevormd van mensen die dicht bij elkaar woonden. Zo wordt ook deze Jan vermeld, en de andere mensen in zijn groep woonden allen rondom Valkendaal. Ik vermoed dan ook dat Jan er in 1624 al woonde. In 1630 is er een lijst gemaakt met aantekeningen over het gewas (oogstopbrengst). Hij wordt daarop vermeld met: "2 hoet weyt, 1 hoet erriten, 1 mud somergarst, ½ mud boeckweyt en 3 hoet haver". (1 hoet is ca 1000 liter, 1 mud is ca 143 liter) Jan was hiermee één van de grote boeren. In 1658 was er hoog water in de Lek. Er worden dan dijkwachten aangesteld, ook weer groepen mensen die bij elkaar woonden. Jan Mees was corporaal, ofwel leider van één van de groepen. In dat jaar is ook Adriaan van Camonts overleden. Zijn schoonzoon jonkheer Gerard Bentinck wordt de nieuwe eigenaar. Het wordt dan nog steeds gehuurd door Jan Meessen. Maar niet voor lang meer, want Jan zal in maart 1666 overlijden. Zijn vrouw Petertje Hendricks Tucker was al in 1662 overleden. Hun zoon Dirck Jans Dunnen neemt de boerderij vervolgens over, maar heeft niet veel geluk. Eind 1666 overlijdt zijn knecht, terwijl Dirck enkele maanden later een dochtertje moet begraven. Hij zal rond 1671 verhuizen naar Schoonrewoerd.

In 1672 is het zogenaamde Rampjaar van Holland. De Fransen houden flink huis in Nederland, zo ook in onze omgeving. Ze verbrandden diverse watermolens, ook de molen in de Biezen welke voor onze afwatering zorgde. Dat betekende dus ook dat het waterpeil in de polders steeg en het lager gelegen land vrijwel onbruikbaar was. Nadat Dirck vertrokken was werd Teunis Cornelis den Dunnen de nieuwe pachter. Hij was een neef van Dirck.

Ook hij trof het niet, want door de oorlog en de slechte staat van het land kon hij de pacht nauwelijks opbrengen. Toch kon hij blijven, want in 1683 huurt hij het nog steeds, nu van jonkheer Adriaan Willem van Bentinck, zoon van eerder genoemde Gerard. In 1698 wordt het verhuurd aan Teunis Teunisse den Dunnen, zoon van Teunis Cornelis.

Of de jonge Teunis er bleef wonen weet ik niet, maar in 1698 werd Valkendaal verkocht aan Speijer Thonisse Peeck en zijn schoonzoon Jan Peterse Peeck. Deze Jan huurt in 1692 een hofstede met 40 mergen land, genaamd Kleijn Nieuwenstein. Een jaar later trouwt Jan met Aaltje, dochter van Speijer Thonisse Peeck. Hij krijgt met haar 12 kinderen waarvan er 3 jong sterven. Hij hertrouwt in 1713 met Maria Lamberts van Vreeswijk, nadat zijn eerste vrouw in 1709 overleed. Maria overleed ca.1722, waarna Jan voor de derde keer trouwde, nu met Aaltie Cornelis Advocaat.

In 1729 is Jan Peterse Peeck overleden en volgt er een boedelscheiding onder zijn kinderen. Er zijn dan nog 7 kinderen in leven. Dochters Helena en Neeltje erven een huis met 10 morgen land, genaamd Valkendaal, met nog 4 morgen in de Biezen. Neeltje trouwde datzelfde jaar met Aart Stevens Uyttewaal. Deze Aart overlijdt in 1731 al, waarna zij hertrouwt met Jan Dirckse van Wesel. Hij werd ook wel van Valkendaal genoemd, dus vermoedelijk woonden zij op Valkendaal. Neeltje overleed in 1742. Op het oudschildregister van 1755 staan Jan van Wesel en Pieter van Werkhoven beiden als eigenaar genoemd. Pieter (getrouwd met Helena Peek) woonde echter op Kleijn Nieuwenstein, dus zal Jan wel de bewoner zijn gebleven. In ieder geval tot 1766, toen kocht hij een boerderij verderop aan de dijk.

Nadat Jan van Wesel vertrok zal Pieter waarschijnlijk de eigenaar geworden zijn. In 1770 verhuurt Pieter namelijk de hofstede met huis, berg en schuur en bakhuis, genaamd Valkendaal aan Willem van Beek. In 1787 verhuurt Pieter het aan zijn zoon, Jan Pieterse van Werkhoven.

In die tijd was het heel onrustig in Holland. Er was een strijd gaande tussen patriotten en Prinsgezinden. De laatste stadhouder, Prins Willem de Vijfde was het land uit gevlucht en diverse mensen, de patriotten, wilden democratie invoeren. Ofwel, er was een strijd gaande of ons land een monarchie of een democratische republiek zou worden. De patriotten beginnen kleine privilègers en bonden geregeld de strijd aan met hun tegenstanders. In 1787 komt deze strijd tot een hoogtepunt. De echtgenote van de Prins, Wilhelmina van Pruisen, wordt door de patriotten tegengehouden bij Goejanverwellesluis. Haar broer, de koning van Pruisen is daarover zo boos dat hij het Pruisische leger naar de Holland stuurt. De patriotten vluchten naar het buitenland en komen in 1795 weer terug met hulp van de Fransen. De Pruisen vochten echter niet alleen tegen de patriotten, ze gingen ook op strooptocht door Holland. En dus ook in Hagestein.

Zo trokken zij door en langs Hagestein op 16 september 1787. Vele inwoners kregen te maken met diefstal, plunderingen en ander overlast. Zo ook Jan Pieterse van Werkhoven. Er werd jaren later een (soort van) schaderapport opgemaakt bij een notaris. Hierin werden van vrijwel alle Hagesteiners de gestolen goederen en andere kosten vermeld van geleden schade. Bij Jan ging het om: 3 bedden met toebehoren, een hang horloge, 5 koperen ketels, hemden en linnen, koper, tin, porselein, zilver, huisraad en inboedel, schade aan de boerenwagen, kasten, kisten, eetbare waren, enz. Bij elkaar ging het om een bedrag van 403,-. In 1795 werd deze lijst opgesteld, dus 8 jaar later pas. Jan had inmiddels pas 28,- vergoed gekregen, verder is niet bekend of de rest ook vergoed werd. Hij woonde inmiddels ook al ergens anders, want in 1792 werd het geheel overgedragen aan een andere zoon, namelijk aan Dirk. Het is dan ca. 20 morgen groot. Dirk overlijdt in 1795 al op 30 jarige leeftijd. Vader Pieter zelf overleed een jaar eerder. Vervolgens krijgt Pieter de jonge, een andere zoon de boerderij. Als deze Pieter in 1825 komt te overlijden, verhuuren zijn erfgenamen het geheel aan Frans Swartjes. Waarschijnlijk zit Frans er al vanaf 1820 en blijft daar tot ca. 1830. Dan verhuist hij weer naar Vianen.

In de Oprechte Haarlemse Courant van 14 augustus 1830 wordt een boerderij te koop aangeboden: “een kapitale hofstede, bestaande in huisinge, berg en schuur en de daarbij behorende uiterwaard, mitsgaders bouw-, wei- en hooiland, tezamen groot ca.20 bunder”. Dit zal het moment zijn dat Cornelis Peek het koopt. Hij is een vrijgezelle boer die op 49 jarige leeftijd voor zijn eigen begint. Als hij in 1855 overlijdt laat hij het na aan zijn huishoudster Maria de Groot. Zij was slechts enkele jaren jonger als Cornelis en zij hadden intussen een maatschap gevormd, omdat ze beiden nooit getrouwd waren en dus ook geen bloednazaten (kinderen) hadden nagelaten. Pieter Delpoot (Delpeut) erft 1000,-, evenals de pastoor van Vianen. Hij krijgt 250,- binnen 6 weken na Cornelis zijn overlijden, de rest, evenals het geld van Pieter wordt pas uitgekeerd na het overlijden van Maria. (Dat was pas in 1878!) Als Cornelis er niet meer is, komt er een neef van Maria op de boerderij. Deze Jan de Groot was enkele jaren ervoor getrouwd in Harmelen, maar verloor binnen 2 jaar zijn dochter en zijn vrouw. In 1863 verkoopt Maria dan toch de hofstede. Ze was inmiddels al 75 jaar oud! De nieuwe eigenaar werd Govert Veen. Hij woonde op Reijerstein (eerder al beschreven). Govert bleef zelf met zijn gezin wonen aan de Reijersteinseweg, en vermoedelijk is zijn toen 23 jarige zoon Teunis op Valkendaal boer geworden. Hij was op dat moment niet getrouwd. Nadat zijn moeder Aartje de Vor in 1877 overleed volgde er een boedelscheiding. Zoon Herman Veen kreeg Reijerstein, maar zijn vader bleef er wel wonen tot zijn dood in 1879. Zoon Teunis kreeg Valkendaal. Twee jaar later trouwde Teunis met zijn nicht Annigje de Vor. In juni 1882 werd dochter Aartje geboren, welke vreugde 3 maanden later al overstemd werd door een grote brand. De hooiberg, een schuur en het bakhuis brandde af. Dit werd weer opgebouwd (zie foto hooiberg, ca.1915) en er werden ook nog in de navolgende jaren 4 kinderen geboren.

De jongste, Teuntje in 1896, haar vader was inmiddels al 56 jaar oud. In 1905 volgde er een herbouw van de boerderij. Waarschijnlijk werd zoon Govert, geboren in 1885, in dat jaar de nieuwe boer, zijn vader Teunis was toen tenslotte al 65 jaar. Teunis had nog 2 dochters. Zij trouwden allebei, waarvan Cornelia Johanna later met haar man Floris de Leeuw nog een paar jaar op Ons Genoegen heeft

gewoond. Aartje, ook wel Ortie genoemd en Teuntje bleven vrijgezel en woonden bij broer Teunis in en na diens overlijden in 1920 bleven ze bij hun neef Govert wonen op de ouderlijke boerderij. Toen Govert in 1925 trouwde, voelden de tantes zich te veel, en lieten zij een rentenierswoning bouwen naast de boerderij. (zie foto)

In de jaren '70 waren er plannen om een snelweg aan te leggen, inclusief een brug over de Lek. Dit was de A27. Hiervoor was veel zand nodig. In de polder de Nes, waar de boerderijen Valkendaal en Reijerstein lagen was veel zand aanwezig en dus werden de grondeigenaren uitgekocht. De bovenlaag werd afgegraven met graafmachines, en toen er eenmaal een groot gat ontstond waar het grondwater hoog genoeg was, werd een zandzuiger in gelegd. (zie foto)

Via enorme stalen buizen werd het zand getransporteerd naar de huidige A27, en zo is dus de Put, ofwel recreatieplas Everstein ontstaan, waar naast de oude boerderij Valkendaal de ingang is.